ఓంశ్రీసాయిరాం

సత్యంబునందుండి సర్వంబు సృష్టించె

సత్యంబునందణగె సర్వసృష్టి

సత్యమహిమ లేని స్థలమేది కనుగొన్న

శుద్ధ సత్త్వమిదియె చూడరయ్య.

శుద్ధసత్త్వమనగా ఏమిటో మీరు తెలుసుకోవాలి. అనేక పర్యాయములు మీకు సువర్ణ లింగములను సృష్టించి చూపించాను. అదియే శుద్ధసత్త్వము. అదియే సర్వత్రా వ్యాపించి వున్నది. (భగవాన్ హిరణ్యగర్భ లింగమును సృష్టించి చూపుతూ) 'శుద్ధసత్త్వమిదియె చూడరయ్య' అన్నీ ఈ శుద్ధసత్త్వమునుండియే బయలుదేరుతున్నాయి. శుద్ధసత్త్వము లేని ప్రదేశము ఎక్కడా లేదు. అట్టి శుద్ధసత్త్వాన్ని ఒక రూపానికి పరిమితం చేయటం చాలా పొరపాటు. ఈ రూపములన్నీ శుద్ధసత్త్వములే. ఈ శుద్ధసత్త్వము ప్రతి ఒక్కరియందు సూక్ష్మరూపంగా, అణుమాత్ర స్వరూపంగా గోచరిస్తూ వుంటుంది. ఈ శుద్ధసత్త్వమే ఒక్కొక్క యుగమందు ఒక్కొక్క కారణ నిమిత్తమై ఒక్కొక్క అవతారాన్ని ధరిస్తున్నది. కృతయుగమునందు ఈ శుద్ధసత్త్వమే నారసింహ, వామన యిత్యాది స్వరూపాలను ధరించింది. త్రేతాయుగమునందు శ్రీరామచంద్రుని స్వరూపాన్ని ధరించింది. ద్వాపరయుగములో శ్రీకృష్ణుని రూపాన్ని ధరించింది. భగవంతుడు పదహారు కళలతో కూడి వుంటాడు. ఆ పదహారు కళలు వుండినప్పుడే అది పూర్ణతత్త్వము.

పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణ ముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే.

ఉన్నది ఒక్కడే. 'ఏకాత్మ సర్వభూతాంతరాత్మ'. రూపనామములు అనేకంగా వుండినప్పటికీ అన్నింటిలో వున్న ఏకత్వమే శ్రీరాముడు. పశు, పక్షి, మృగాదుల స్వరూపాన్ని కూడా తానే ధరించాడు. అతనొక్కడు తప్ప ఈ జగత్తులో మరి ఏ ప్రాణి కూడను నాకు కనిపించటం లేదు. ఒక మృగముకాని, ఒక పక్షికాని ఏదికూడను కనిపించటం లేదు. అట్టి ఏకాత్మ తత్త్వమునకే 'హిరణ్యగర్భము' అని పేరు.

త్రేతాయుగములో స్త్రీలకు పతివ్రతా తత్త్వమును ప్రబోధించే నిమిత్తమై శ్రీరామచంద్రునితో సీతకూడను అవతరించింది. పదునాల్గు సంవత్సరములు అరణ్యవాసం చేసినప్పటికీ, పది నెలలు లంకలో వుండినప్పటికీ ఎట్టి పరిస్థితులందైననూ ఆమె ఒకే మనస్సుతో వుండినది. రామునికి సమీపంగా వుండే నిమిత్తమై అయోధ్యలోనే వదిలిపెట్టి రాముని వెంట అరణ్యానికి వచ్చింది. అటువంటి సీత బంగారు లేడి కావాలని ఆశించింది. ఎప్పుడు ఆ కోరిక బయలుదేరిందో అప్పుడు రాముడు ఆమెకు దూరమయ్యాడు. అనగా, కోరికలు పెరిగేకొలదీ మనకు భగవంతుడు దూరమౌతుంటాడు. Less luggage more comfort, make travel a pleasure. కనుక, మనము కోరికలనే లగేజి తగ్గించుకోవాలి. ఈ లోకంలో బంగారు లేడి వుండటానికి వీలులోదని సీతకు తెలుసు. కాని, రామాయణంలో తన పాత్రను పురస్కరించుకొని తనయొక్క తత్త్వమును ప్రపంచానికి బోధించే నిమిత్తమై ఆ బంగారు లేడి తనకు కావాలని కోరింది. ఆ కోరిక మూలంగా ఆమె రామునికి దూరమై చాలా పరితపించింది.

అశోకవనమునందు నిద్రాహారములను త్యజించి నిరంతరం రామతత్త్వమునే చింతిస్తూ వచ్చింది. రాత్రింబవలు ఆమెకు రామచింతన తప్ప అన్యచింతలు లేవు. అయినప్పటికీ రాముడు ఆమెను తిరిగి స్వీకరించే సమయములో అగ్నిపరీక్షకు గురిచేశాడు. ఎందుకోసం? ఆమెయొక& ఆదర్శాన్ని లోకానికి చాటే నిమిత్తమే. అప్పుడు అగ్నిదేవుడే ప్రత్యక్షమై, 'రామచంద్రా! సీత మహా పతివ్రత. నీ నామమును తప్ప అన్య విషయాలను చింతించటం లేదు' అని చెప్పాడు. రాముడు అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చిన తరువాత ఒక చాకలివాడు, 'పది నెలలు లంఖలో వుండిన సీతను శ్రీరాముడు తెచ్చుకున్నాడు. నేను అలాంటి పిచ్చివాడను కాను' అన్నాడు. ఈ వార్త రామునికి తెలిసి, అగ్నిసాక్షిగా తాను స్వీకరించిన సీతను త్యజించాడు. అయినప్పటికీ సీత మనస్సు ఒక్క క్షణమైనా చలించలేదు. నిరంతరము రామచింతనే చేస్తూ వచ్చింది. కనుకనే, సీత గొప్ప పతివ్రత. అట్టి సీతకు సమానమైనటువంటి వ్యక్తి మరొకరు జగత్తులో కనిపించటం లేదు. అటువంటి నిశ్చలమైన భక్తితత్త్వాన్ని లోకానికి చాటే నిమిత్తమై రాముడు అవతరించాడు.

తరువాత ద్వాపరయుగములో శ్రీకృష్ణుడు అవతరించి అనేక లీలలు చూపించాడు. కాని, కృష్ణుని శీలతత్త్వమును ఎవ్వరూ గుర్తించలేదు. గోపికలు వయస్సులో చాలా పెద్దవారు. వారితో లీలా ప్రదర్శన సమయంలో కృష్ణుని వయస్సు ఏడు సంవత్సరాలు. ఏడేళ్ళ బాలుడు గోపికలతో లీలలు చేశాడనటం ఎంత హాస్యాస్పదం! తల్లి దగ్గర ఆడుకున్నట్లుగా కృష్ణుడు గోపికల దగ్గర ఆడుకున్నాడు. కాని, ఈ సత్యాన్ని గుర్తించుకొనలేక మానవులు 'కృష్ణుడు గోపికాలోలుడు' అని అనేకరకములైన అపోహలు కల్పించి కృష్ణుని అవమానపరిచారు. శ్రీరామునివలె శ్రీకృష్ణుడుకూడను తన దివ్యత్వాన్ని, ఆదర్శ మానవత్వాన్ని నిరూపించి జగత్తునకు ఆదర్శంఘా నిలిచాడు.

ప్రతి యుగమునందు భక్తులను సంరక్షించే నిమిత్తమై దేవుడు అనేకరకములైన అవతారములు ఎత్తుతుంటాడు. భక్తులను సంరక్షించటమే కాకుండా భక్తులయొక్క మనస్సును చక్కదిద్దే నిమిత్తమై కూడా వస్తుంటాడు. ద్వాపరయుగంలో కృష్ణుడు దేవకీ నసుదేవులకు జన్మించాడు. యశోదా నందుల దగ్గర పెరిగాడు. తాను పుట్టినది దేవకీ వసుదేవులకు. కాని పేరు వచ్చినది మాత్రం యశోదానందులకు.

కృష్ణుడు అనేక మహిమలను చూపినాడు. దుర్మార్గుడైన కంసుని సంహరించాడు. కురూపియైన కుబ్జ వక్రములు పోగొట్టినాడు. కుచేలుని ఆర్తి తీర్చినాడు. కుచేలుడు కృష్ణుని బాల్యమిత్రుడు. దుర్భర దారిద్ర్యాన్ని అనుభవిస్తూ వచ్చాడు. అతనికి అనేకమంది బిడ్డలు. వారికి కడుపు నిండా భోజనం పెట్టటానికికూడా అతనికి స్తోమత లేదు. అందుచేత కృష్ణుని దగ్గరకు సహాయాన్ని అర్థించి వచ్చాడు. కాని, వచ్చిన పని మరచిపోయాడు. 'నానుండి నీకు ఏమైనా సహాయం కావలెనా?' అని కృష్ణుడు అడిగినప్పుడు 'నాకేమీ వలదు కృష్ణా! నీవు నన్ను సదా సంరక్షిస్తూనే వున్నావు. నన్నే కాదు, ఈ జగత్తునే సంరక్షిస్తున్నావు' అన్నాడు. అతను అడుగకపోయినా కృష్ణుడు అతనికి బహుళ భోగభాగ్యములు ప్రసాదించాడు. కనుకనే, ఒక భక్తుడు కృష్ణ పరామాత్ముని ఈవిధంగా ప్రార్థించాడు.

వాచామగోచరుండని నీ చరితములను పొగడ బ్రహ్మాదులకునైన తరమా!
హే కృష్ణా! కాచుకొన్నాను నీదు కృపకై నా మొరాలకించి బ్రోవుమయ్య
కాలుడు గొనిపోయిన గురుపుత్రుని తెచ్చి యిచ్చినావు
కంసుని మదమణచి వసుదేవ దేవకీ చెరను విడిపించినావు
వాలుగంటియైన ద్రౌపది 'హా కృష్ణా!' యని మొరలిడ బ్రోచినావు
మేలు మేలని పాండవులను గాటినావు కుచేలుని ఆర్తి తీర్చినావు
కురూపియైన కుబ్జా వక్రములు పోగొట్టినావు
పదహారువేల రమామణులను ఏలినావు.....

భగవంతుడు ఏకాత్మ స్వరూపుడు. అన్ని దేహములయందు తానే వున్నాడు. 'ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం', 'ఈశావాస్యమిదం జగత్'. అటువంటి భగవంతునికి రూపనామములు ఆపాదించి అనేకవిధములుగా వర్ణించటం మానవునియొక్క బలహీనతయే!

రూపనామములకు అతీతమైన భగవత్తత్త్వమే రామతత్త్వము. రాముని తండ్రి దశరథుడు. ఈ పేరుయొక్క అర్థమేమిటి? పది ఇంద్రియములతో కూడిన రథమువంటి దేహమే దశరథుడు. దశరథునికి ముగ్గురు భార్యలు. కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి. కౌసల్యకు ఒక కుమార్తె కలిగింది. ఆమె పేరు శాంత. ఆమెను దశరథుడు ఒక రాజుకు దత్తుగా యిచ్చాడు. ఆ తరువాత తనకు పిల్లలు కాలేదు. ఆనాటి కుటుంబ ధర్మము ఎలావుండేదంటే, భార్య అనుమతి లేకుండా రెండవ పెళ్ళి చేసుకోకూడదు. అప్పుడు దశరథుడు సుమిత్రను వివాహమాడటానికి కౌసల్య అనుమతి కోరాడు. ఆమె ఆనందంగా ఒప్పుకొంది.

సుమిత్ర పేరుకు తగినట్లుగా చాలా పవిత్రమైన హృదయం కలిగినది. ఆమెకుకూడా సంతానం కలుగకపోయేసరికి దశరథుడు కేకయరాజు దగ్గరకు వెళ్ళి అతని కుమార్తెను తనకిచ్చి వివాహం చేయవలసిందింగా కోరాడు. కేకయ రాజ్యమనగా కాశ్మీరు దేశము. కేకయరాజు, 'దశరథా! నీకు ఇద్దరు భార్యలున్నారు. ఇప్పుడు మూడవ భార్యను కోరుతున్నావు. దేనికోసం? రాజ్యపరిపాలన నిమిత్తం కుమారుడు కావాలనే కదా! అయితే, నా కుమార్తెకు పుట్టిన కుమారునికే నీవు రాజ్యమును ఇవ్వగలవా?' అని ప్రశ్నించాడు. అప్పుడు దశరథుడు అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చి 'కైకకు పుట్టబోయే కుమారునికే పట్టం కట్టాలని కేకయరాజు షరతు విధించాడు. ఇది మీ ఇద్దరికీ సమ్మతమేనా?' అని కౌసల్య, సుమిత్రలను అడిగాడు. వారు ఎంతో ఆనందముగా అంగీకరించారు. 'మీకు కుమారుడు పుట్టి రాజ్యమును పరిపాలించటమే మాకు ఆనందము' అన్నారు. అప్పుడు దశరథుడు కైకకు పుట్టబోయే కుమారునికే పట్టం కడతానని కేకయరాజుకు వాగ్దానం చేసి ఆమెను పెండ్లి చేసుకొని వచ్చాడు. ఆమెకుకూడా సంతానం కలుగకపోయేసరికి పుత్రకామేష్టి యాగము సల్పాడు.

అప్పుడు యజ్ఞపురుషుడు ప్రత్యక్షమై దశరథునికి ఒక పాయసపు పాత్రను అందించి ముగ్గురు భార్యలకు సమానంగా పంచమని చెప్పాడు. దశరథుడు ఆ పాత్రను పురోహితునికి చేతికిచ్చి అతని ద్వారా ముగ్గురికీ సమానంగా అందించాడు. కౌసల్య చాలా సంతోషించింది. ఎందుకంటే 'నేనే పట్టపురాణిని. కాబట్టి, నాకు పుట్టిన కుమారునికే రాజ్యము వస్తుంది' అని ఆమె భావన. వివాహసమయంలో తనకు పుట్టిన కుమారుడే రాజ్యాభిషిక్తుడైతాడని కైకకూడా చాలా ఆనందించింది. కాని, తనకు పుట్టబోయే కుమారునికి అటువంటి అవకాశం లేదని సుమిత్రకు తెలుసు. ఆమె అభ్యగస్నానమాచరించి తన పాయసపు గిన్నెను తీసుకొని మేడపైకి వెళ్ళింది. ఆ కాలంలో ఫ్యాన్లు, హెయిర్‌డ్రయర్లు లేవు కదా! కనుక, ఆమె మేడ పైభాగమునకు వెళ్ళి కురులార్పుకుంటూ తన పాయసపు గిన్నెను గోడమీద పెట్టింది. ఇంతలో ఒక పెద్ద గరుడ పక్షి వచ్చి ఆ గిన్నెను తన్నుకొని పోయింది. సుమిత్ర నిశ్చేష్టురాలైంది. ఆ గరుడ పక్షి పాయసపు గిన్నెను తీసుకొనిపోయి ఒక పర్వతంపైన వదలిపెట్టింది. అది చూచి అంజనాదేవి ఆ గిన్నెలో వున్న పాయసాన్ని తాను భుజించింది. తత్ఫలితంగా ఆమె గర్భములో హనుమంతుడు పుట్టాడు.

గరుడుడు తన పాయసపు గిన్నెను తన్నుకొని పోవటంతో సుమిత్రకు దిక్కుతోచలేదు. తన అజాగ్రత్తకు విచారించి దశరథ మహారాజు ఏమంటాడో అని భయపడుతూ క్రిందికి దిగి వచ్చింది. కౌసల్య, కైకేయిల దగ్గరకు వెళ్ళి జరిగిన సంగతి వివరించింది. అప్పుడు కౌసల్య ఆమెను ఓదార్చుతూ, 'చెల్లెలా! నీవు బాధపడనక్కరలేదు. నా పాయసములో నీకు అర్థ భాగము యిస్తాను' అని చెప్పింది. కైక కూడను తన పాయసంలో అర్థ భాగము యిస్తానని చెప్పింది. ఆనాటి సవతులయొక్క ఐకమత్యము అంత గొప్పగా వుండేది. వెంటనే ఒక బంగారు గిన్నె తెప్పించి కౌసల్య తన పాయసమునుండి అర్థభాగమును, కైకేయి తన పాయసమునుండి అర్థభాగమును అందులో

పోసి సుమిత్రకు అందించారు. ఇంతలో పురోహితుడు పిలువగా తమ పాయసపు గిన్నెలను తీసుకొని వెళ్ళారు. ఆయన ఆశీస్సులందుకొని పాయసమును భుజించారు. నవ మాసములు నిండిన తరువాత కౌసల్యకు రాముడు పుట్టాడు. కైకకు భరతుడు పుట్టాడు. సుమిత్రకు మాత్రం ఇరువురు కుమారులు కలిగారు. 'నాకు మాత్రమే ఇద్దరు పిల్లలు పుట్టటానికి కారణమేమిటి?' అని ఆమె ఆశ్చర్యపడింది. ఆనాడు గరుడపక్షి తన పాయసపు గిన్నెను తన్నుకొని పోయినప్పుడు కౌసల్య పాయసమునుండి అర్థభాగమును, కైకేయి పాయసమునుండి అర్థభాగమును తాను భుజించటంచేత తనకు ఇరువురు కుమారులు కలిగారని గుర్తించింది. 'కౌసల్య ఇచ్చిన పాయసమునుండి పుట్టినవాడు లక్ష్మణుడు. కాబట్టి, అతడు రాముని అనుసరించాలి. కైకేయి యిచ్చిన పాయసమునుండి పుట్టిన శతృఘ్నుడు భరతునికి బంటుగా తయారు కావాలి. అదే గొప్ప పుణ్యమ'ని భావించి, తన కుమారులిద్దరినీ పిలచి, 'లక్ష్మణా! నీవు రామునికి తోడుగా వుండాలి. శతృఘ్నుడు భరతునకి తోడుగా వుండాలి' అని చెప్పి వారిని దీవించింది. తల్లి దీవెనలతో రాముని అనుసరిస్తూ లక్ష్మణుడు, భరతుని అనుసరిస్తూ శతృఘ్నుడు తమ జీవితాన్ని గడుపుతూ వచ్చారు. రాముని వదలి లక్ష్మణుడు ఒక్క క్షణమైనా నిలిచేవాడు కాదు. అట్లే, శతృఘ్నుడు భరతుని వదలి ఒక్క క్షణమైనా వుండేవాడు కాదు.

రాముడు అరణ్యానికి వెళ్ళే సమయంలో భరతశతృఘ్నులు అయోధ్యలో లేరు. కేకయరాజ్యంలో వున్నారు. రామునివెంట లక్ష్మణుడు బయలుదేరాడు. ఒకనాడు రామలక్ష్మణులు దండకారణ్యములో సంచరిస్తూ వుండగా ఒక చెట్టు క్రిందకి వెళ్ళేసరికి వున్నట్లుండి లక్ష్మణుని మనస్సు మారిపోయింది. వెంటనే అతను రామునితో, ' అన్నా! ఎందుకీ అవస్థ! అయోధ్యను వదలి మనం ఈ అరణ్యంలో కష్టాలు పడవలసిన అవసరమేమిటి? తక్షణమే అయోధ్యకు తిరిగి వెడదాము పద' అన్నాడు. అతని వింత ప్రవర్తనకు గల కారణాన్ని గ్రహించి రాముడు నెమ్మదిగా అతని భుజం పట్టుకొని ముందుకు నడిపిస్తూ, 'లక్ష్మణా! తొందరపడకు. నా వెంట రా!' అని పలికాడు. కొంత దూరం వెళ్ళిన తరువాత, 'ఇప్పుడు చెప్పు లక్ష్మణా! మనం అయోధ్యకు తిరిగి వెడదామంటావా?' అని అడిగాడు. లక్ష్మణుడు తన పొరపాటు గ్రహించి తనను క్షమించవలసినదిగా కోరాడు. అప్పుడు రాముడు, 'లక్ష్మణా! ఇవి నీ భావములు కావు. రాక్షసులు సంచరించే ప్రదేశానికి వెళ్ళటం చేత వాళ్ళ దుర్గుణములు నీలో ప్రవేశించాయి. నీ హృదయం చాలా పవిత్రమైనదని నాకు తెలుసు' అనేటప్పటికి లక్ష్మణుని మనస్సుకు శాంతి కలిగింది.

సీతారామలక్ష్మణులు పంచవటీ తీరంలో పర్ణశాల నిర్మించుకొని కాలము గడుపుతూ వుండగా ఒకనాడు మారీచుడు రావణుని ఆజ్ఞమేరకు ఒక బంగారు లేడి రూపాన్ని ధరించి పర్ణశాల ముందు అటూ ఇటూ పరుగెత్తుతూ సీత దృష్టిని ఆకర్షించాడు. సీత ఆ మృగమును పట్టి తేవలసిందిగా రాముని కోరింది. సీతను సంతోషపెట్టవలసిన బాధ్యత రామునికున్నది. అప్పుడు రాముడు సీతను కనిపెట్టుకొని వుండమని, ఎట్టి పరిస్థితులయందైనను ఆమెను ఒంటరిగా విడిచి వెళ్ళవద్దనీ లక్ష్మణుని ఆదేశించి తాను ఆ మాయా మృగమును తరుముకుంటూ వెళ్ళాడు. ఎంత దూరం వెళ్ళినప్పటికీ ఆ మృగము తనకు చిక్కకపోయేసరికి ఒక అస్త్రమును ప్రయోగించాడు. అది తగులగానే మారీచుడు తన నిజస్వరూపమును ధరించి, రాముని గొంతును అనుకరిస్తూ, 'హా సీతా! హా లక్ష్మణా!' అని అరుస్తూ నేలకూలాడు. అది విన్న సీత ఆందోళన చెంది 'లక్ష్మణా! మీ అన్నగారు ఏదో ప్రమాదంలో చిక్కుకొని నిన్ను పిలుస్తున్నట్లున్నారు. తక్షణమే నీవు ఆయనకు సహాయంగా వెళ్ళు' అని అనేకవిధాలుగా తొందర చేసింది. అప్పుడు లక్ష్మణుడు 'తల్లీ! రామచంద్రుని ఎట్టి రాక్షసుడూ ఏమీ చేయజాలడు. మీరు కంగారుపడక ధైర్యంగా వుండండి' అన్నాడు. కాని, లక్ష్మణుడు ఎన్నివిధములుగా ధైర్యవచనములు చెప్పినా సీత వినిపించుకోలేదు. పైగా, 'రాములు పోతే నీవు నన్ను ఏలుకోవాలని చూస్తున్నావా?' అని అనరాని మాటలు అన్నది. లక్ష్మణుని మనస్సు చాలా బాధపడింది. 'తల్లవంటి సీత నన్ను ఇటువంటి మాటలాడిందా!' అని చెదిరిపోయిన మనస్సుతో అతను అక్కడనుండి బయలుదేరాడు.

లక్ష్మణుడు వెళ్ళేముందు పర్ణశాల చుట్టూ ఒక గీత గీచి, 'తల్లీ! ఎట్టి పరిస్థితులలోనూ మీరు ఈ గీతను దాటి బయటకు వెళ్ళకూడదు' అని చెప్పాడు. ఆమె అంగీకరించింది. లక్ష్మణుడు అక్కడినుండి వెళ్ళిపోయిన తరువాత రావణుడు ఒక ఋషి వేషధారియై వచ్చి, 'అమ్మా! ఆకలి, ఆకలి' అన్నాడు. 'ఆకలి' అన్న పదము వినగానే సీతకు అతనిపై జాలి కలిగింది. ఆకలి గొన్నవానికి అన్నం పెట్టటం స్త్రీ ధర్మమని భావించి, 'లోపలకు రా నాయనా!' అన్నది. కాని, వాడు ఆ గీతను దాటటానికి భయపడ్డాడు. ఎంతసేపటికీ గీత దాటి లోపలికి రాకుండా 'ఆకలి, ఆకలి' అని అరుస్తూనే వున్నాడు. అప్పుడు ఆమె విధిలేక తానే ఆ గీత దాటి బయటకు వచ్చింది. తక్షణమే రావణుడు ఆమెను తన రథములో తీసుకొనిపోయాడు. రామలక్ష్మణులు పర్ణశాలకు తిరిగి వచ్చేటప్పటికి సీత అక్కడ లేదు. రాముడు విచారము వెలుబుచ్చుతూ, 'లక్ష్మణా! సీతను ఎందుకు నీవు ఒంటరిగా వదలి వచ్చావు?' అని ప్రశ్నించాడు. లక్ష్మణుడు, 'అన్నా! వదినగారు నన్ను అనరాని, వినరాని మాటలు అన్నది. ఆ మాటలు వినలేక వదిలిపెట్టి వచ్చాను. లేకపోతే వదలివుండేవాడను కాను' అన్నాడు. లక్ష్మణుని అనరాని మాటలు అన్నందుకు సీతకూడా అశోకవనంలో కూర్చొని చాలా బాధపడుతూ వచ్చింది.

'ఈ చెఱనుండి వెళ్ళేనా? ఇక రాముల సన్నిధి చేరేనా?
నా ముద్దు మరిది ఓ లక్ష్మణా! నిన్ను దుర్భాషలాడితి సద్గుణా!
నోటి మాటలకెంతొ నొచ్చుకొని నన్ను విడిచిపోతివ తండ్రీ!

నన్ను క్షమించు'

అని తనలో తాను ఎంతగానో పశ్చాత్తాపపడింది. కాని, ఏమి ప్రయోజనం? అప్పటికే జరగకూడనిది జరిగిపోతీంది.

రావణుడు సీతను అపహరించి లంకకు తీసుకొనిపోయాడని తెలుసుకొని రామలక్ష్మణులు వానర సైన్యంతో లంకను ముట్టడించారు. ఇద్రజిత్తుతో జరిగిన యుద్ధంలో లక్ష్మణుడు మూర్ఛపోయాడు. అతని మూర్ఛ నివారించే మూలికను తీసుకొని వచ్చే నిమిత్తం హనుమంతుడు, సంజీవినీ పర్వతము దగ్గరకు వెళ్ళాడు. కాని, అతను ఔషధులను గుర్తు పట్టలేక ఆ పర్వతమునే పెకలించి తన హస్తమునందుంచుకొని బయలుదేరాడు. అతను ఆకాశ మార్గాన వెడుతుంటే అయోధ్యావాసులు 'ఎవరితడు? కొండను ఎత్తుకొనిపోతున్నాడే!' అని ఆశ్చర్యపడ్డారు. హనుమంతుని చూచి అతనెవరో రాక్షసుడని తలచి భరతుడు ఒక బాణము ప్రయోగించాడు. అప్పుడు హనుమంతుడు క్రిందికి దిగి జరిగిన వృత్తాంతమంతా తెలిపాడు. 'యుద్ధంలో లక్ష్మణుడు మూర్ఛిల్లాడు. రామాజ్ఞను శిరసావహించి నేను సంజీవినీ పర్వతము దగ్గరకు వెళ్ళాను. కాని, ఏ మూలిక అనేది నాకు తెలియకపోవటం చేత పర్వతాన్నే తీసుకొని పోతున్నాను' అని వివరించాడు.

కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయిలుకూడా అక్కడికి వచ్చారు. సుమిత్ర గొప్ప గుణవంతురాలు. ఆమె గుణములను ఏ రామాయణమునందుకూడా ఎవ్వరూ వర్ణించలేదు. ఆమె కౌసల్యను ఓదార్చుతూ, 'అక్కా! శ్రీరాముడు సామాన్యుడు కాడు. ఈ ప్రపంచమునేలే పరమాత్ముడు. లక్ష్మణని రాముడే రక్షిస్తాడు. నీవేమీ ఆందోళన చెందవద్దు' అన్నది. లక్ష్మణుని భార్య ఊర్మిళకూడా వచ్చింది అక్కడికి. లక్ష్మణుడు మూర్ఛిల్లిన వార్త విని ఆమెకూడా ఏమాత్రం ఆందోళన చెందలేదు. రాముని సేవలో వున్న లక్ష్మణునికి ఎటువంటి ప్రమాదమూ వాటిల్లదని ఆమె ధైర్యంగా వున్నది. సీత ఎంత గొప్పదో ఊర్మిళకూడా అంత గొప్పది. లక్ష్మణుడు రామునివెంట అరణ్యానికి బయలుదేరుతున్నప్పుడు ఆమె ఏమాత్రం విచారించలేదు. తన పతికి రామసేవ చేసే భాగ్యము లభిస్తున్నందుకు ఎంతో ఆనందించి, 'నాథా! నీవు నాగురించి యోచిస్తూ కాలమును వ్యర్థం చేయవద్దు. రామసేవను ఏమాత్రం అలక్ష్యము చేయవద్దు. నిరంతరం రామసేవలో నిమగ్నుడవు కమ్ము' అని చెప్పింది. సుమిత్ర, ఊర్మిళ వీరందరూ గొప్ప స్త్రీలు. వీరందరి మాటలు వినటం చేతనే రామ, లక్ష్మణ, భరత, శతృఘ్నులు క్షేమంగా వున్నారు.

హనుమంతుని ద్వారా జరిగిన వృత్తాంతమంతా విని భరతుడు, 'హనుమంతా! నా పొరపాటును క్షమించి. ఈ సమయంలో నిన్ను నిలబెట్టటం మంచిది కాదు. శీఘ్రముగా సంజీవినీ పర్వతమును తీసుకొనిపొమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. హనుమంతుడు భరతునికి నమస్కరించి, 'మేము అతి శీఘ్రకాలంలోనే రాణుని జయించి అయోధ్యకు వచ్చి చేరతాము' అని చెప్పి బయలుదేరాడు. భరతుడు ఈ వార్తను ఆనందంగా అయోధ్యలో వున్న ప్రజలందరికీ చాటించాడు. 'ఇంతకాలము మనకు తెలియనటువంటి సీతారామలక్ష్మణులు క్షేమసమాచారము ఈనాడు హనుమంతుని ద్వారా తెలిసింది కదా!' అని అయోధ్యలో అందరూ ఆనందించారు.

హనుమంతుడు తీసుకువెళ్ళిన మూలికలను తగిలించగానే లక్ష్మణుడు లేచి కూర్చున్నాడు. అందరూ కలసి రావణుని ఏవిధంగా జయించాలని చర్చించుకున్నారు. యుద్ధంలో తన కుమారుడైన మేఘనాథుడు కూడా మరణించిన తరువాత రావణుడే స్వయంగా యుద్ధానికి వచ్చాడు. రాముడు వుభీషనుని సలహా ననుసరించి ఒక బాణముతో రావణుని నాభి ప్రదేశమునందున్న అమృతకళసమును శోషింపజేసి వానిని సంహరించాడు. రావణుని మరణ వార్తను హనుమంతుడు సీతకు తెలియజేశాడు. శ్రీరాముడు అంగద విభీషణాదులను పిలచి హనుమంతునితో వెళ్ళి సీతను గౌరవమర్యాదలతో తన చెంతకు తీసుకొని రావలసినదిగా ఆజ్ఞాపించాడు. వానరులు అంతకు ముందెన్నడూ సీతను చూడలేదు. అందుచేత ఆమె రాముని సన్నిధికి నెమ్మదిగా నడచి వస్తుంటే ఒకరిపైన ఒకరు ఎగిరి ఆమెను చూచి నమస్కరించారు. ఆనందంతో జయజయధ్వానాలు చేశారు. కాని, సీతను ఇప్పుడే తన చెంతకు తెచ్చుటకు వీలులేదనీ, ఆమెను అగ్ని పరీక్ష గావించవలసి వున్నదనీ రాముడు పలికేసరికి వానరులు క్రుంగిపోయారు. రామాజ్ఞ మేరకు కట్టెలు తెచ్చి చితిని పేర్చి నిప్పంటించారు. సీత దాని చుట్టూ తిరిగి, 'ఓ అగ్నిదేవా! మనోవాక్కాయ కర్మలచే నేను శ్రీరాముని తప్ప మరెవరినీ నా మనస్సులో ధ్యానించియుండనిచో నీవు నాకు శీతలుడవగుదువు గాక' అని పలికి అందులో దుమికింది. తక్షణమే అగ్నిదేవుడు ప్రత్యక్షమై, 'రామచంద్రా! సీత మహాపతివ్రత. నీకన్నీ తెలిసికూడను సీతయొక్క మనస్సును గుర్తించలేకపోయావా?' అన్నాడు. అప్పుడు రాముడు, 'నాకు తెలియక కాదు. కాని, లోకానికి నేను జవాబుదారీగా వున్నాను. ప్రపంచానికి ఈమె పవిత్రతను నిరూపించే నిమిత్తం నేనీ పని చేశాను.ఇది నా బాధ్యత' అన్నాడు. అందరూ హర్షాతిరేకంతో జయజయధ్వానాలు చేశారు. తలవంచుకొని నిలచిన సీతను రాముడు దగ్గరకు వెళ్ళి చేయి పట్టుకొని తీసుకొని వచ్చాడు.

కుబేరుని పుష్పక విమానంలో కూర్చొని సీతారామలక్ష్మణులు, విభీషణుడు, సుగ్రీవ హనుమంతాది వానర వీరులు అందరూ కలసి అయోధ్యకు చేరుకున్నారు. భరతుడు సీతారాములను రథములో కూర్చుండచేసి తాను స్వయంగా రథాన్ని నడుపుతూ వారిని స్వాగతపూర్వకంగారాజభవనమునకు తీసుకొని వచ్చాడు. దారిపొడవునా అయోధ్యా ప్రజలు భరతునికి హారములు వేయటం ప్రారంభించారు. ఎందుకంటే, పదునాల్గు సంవత్సరములు నిరంతర రామచింతనలో కాలం గడపటం చేత అతను రాముని మాదిరి కనిపిస్తున్నాడు. 'యద్భావం తద్భవతి'. అప్పుడు భరతుడు లేచి 'రాముడు ఇక్కడున్నాడు' అని చూపించగా ప్రజలు రామునికి హారములు వేశారు. 'రామా కోదండ రామా...' అని పాడుకుంటూ, ఆడుకుంటూ స్వాగతం పలికారు. రామునియొక్క పట్టాభిషేకం అత్యంత వైభవంగా జరిగింది.

రామనామములో వున్న మహత్తరమైన సారము మరి దేనియందూ లేదు. రాముడు ఆడిన మాట తప్పనివాడు. రాముని మాట సత్యమైన మాట. అతని మాట, అతని బాట చాలా మంగళకరమైనవి. అటువంటి మాటను, అటువంటి బాటను అనుసరించి ఆనాటి అయోధ్యావాసులు ధన్యులైనారు. రామకథ జరిగి ఇన్న వేల సంవత్సరములైనప్పటికీ ఈనాటికినీ ప్రజలు 'రామ, రామ, రామ' అని రామనామమును జపిస్తూనే వున్నారు. రాముని గుడి లేని గ్రామము భారత దేశములో ఎక్కడా కనిపించదు. అట్లే, రామనామము పలుకని వ్యక్తికూడా కనిపించదు.

పిల్లలారా! మీరు ఎన్నో కథలు చదివి వుంటారు. అన్నీ స్టోరీలు, అన్నీ కల్పనలు. ఇది ఒక్కటే సత్యమైనది. రామచరిత్రము ఎంతో పవిత్రమైనది. కనుక, మీరు నిరంతరమూ ఎలాంటి సమయమునందైననూ రామనామాన్ని స్మరిస్తూ వుండండి. ఇదియే ఈనాడు నేను మీకందించే కానుక. ఈనాడు కృష్ణాష్టమి. అయినప్పటికీ ఈరోజునకూడా రామనామ స్మరణ చాలా అవసరమైనది. కృష్ణుని తత్త్వము, రాముని తత్త్వము భిన్నము కాదు. రామ, కృష్ణులు ఇద్దరూ ఒక్కటే. కనుక, మీరు ఏ నామమునైనా స్మరించ వచ్చును. 'రామకృష్ణ' అని స్మరించవచ్చును. లేక స్వామిపైన ప్రేమతో 'సాయిరామా, సాయికబుష్ణా' అని స్మరించవచ్చు. మీరు ఎన్ని చదువులు చదివినప్పటికీ భగవన్నామాన్ని మాత్రమూ మరచిపోకూడదు. ఆ నామస్మరణ ఒక్కటి వుంటే చాలు. అదే అన్ని బాధలను హరిస్తుంది. భవసాగరాన్ని దాటిస్తుంది.